

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΜΑΘΙΑΣ

**ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2013
ΕΤΟΣ ΣΤ' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 20**

**Τετραμηνιαία έκδοση της Εταιρείας Μελετών
Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)**

ΤΑ ΝΑΟΥΣΑΙΚΑ

Χρηστος Σ. Ζάλιος, εκπαιδευτικός

Τα Λευκάδια Νάουσας (2^ο μέρος) Περίοδος τουρκοκρατίας

Την περίοδο της τουρκοκρατίας (στις αρχές 19ου αιώνα) συναντάμε τα Λευκάδια με το όνομα Γκολεσιάνι. Το χωριό είναι τσιφλίκι¹ στο μουδιρλίκι της Νάουσας η οποία διοικητικά υπάγεται στον καζά της Βέροιας του σαντζακίου (αργότερα Βιλαετίου) Θεσσαλονίκης.

Δυστυχώς πληροφορίες από περιηγητές ξένους ή Έλληνες, δεν έχουμε για το Γκολεσιάνι, πιθανότατα γιατί το χωριό δεν ήταν πάνω στο δρόμο τους ή ήταν πολύ μικρό για να το επισκεφθούν. Η παλαιότερη γραπτή αναφορά για το χωριό με αυτό το όνομα είναι από τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη, τον ιστορικό της Νάουσας.

Το Γκολεσιάνι² το έτος 1804, είναι τσιφλίκι του πρόκριτου της Νάουσας Ζαφειράκη Θεοδοσίου Λογοθέτη. Οι χριστιανοί κάτοικοι του εργάζονται στο τσιφλίκι ως κολλήγοι. Η έκτασή του εάν παρέμεινε ανέπαφο (όπως είναι και το πιθανότερο) έως το 1913 που το κατέγραψε ο Π. Δεκάζος ήταν περίπου 5.000 τουρκικά στρέμματα³. Από αυτά ενώ τα 3000 ήταν καλλιεργήσιμη έκταση, καλλιεργούνταν συστηματικά μόνο 1600-1750 στρέμματα.

Το Γκολεσιάνι στα χέρια του Αλή Πασά

Ο Στουγιαννάκης στο βιβλίο του Ιστορία της πόλεως Ναούσης, αναφέρεται στις πολεμικές επιχειρήσεις των Αλβανών του Αλή Πασά στην περιοχή της Νάουσας τον Ιανουάριο του 1804. Ο Αλή Πασάς μετά από πολιορκία 4,5 μηνών καταλαμβάνει τη Νάουσα και ο Ζαφειράκης εγκαταλείποντας την πόλη περνάει από το τσιφλίκι του στο Γκολεσιάνι από όπου παίρνει άλογα για να ταξιδέψει στη Θεσσαλονίκη:

«Ούτω την 4ην Ιουλίου (1804), περί το μεσονύκτιον εγκαταλιπών (ο Ζαφειρακης) την σύζυγόν του, τον δετή υιόν του Φίλιππον και την 4ετή θυγατέρα του Ευθυμίαν, μετά των 26 φίλων του ήνοιξε την κρυφίαν βορεινήν πύλην της πόλεως, διήλθεν απαρατήρητος την παρά τον Αγιον Γεώργιον και Αλώνια φρουραν των Αλβανών, κατήλθεν εις το ρυάκιον Σιασιάκι δι' ατραπών και εκείθεν κατηρνήθη εις το Γκολισιάνι (το χωριόν τούτο κείμενον μιαν ώραν προς ανατολάς της πόλεως ήτο κτήμα του Ζαφειράκη), έλαβεν εκείθεν μόνον τέσσαρας ίππους και εσπενυσμένως διηρνήθη εις Γενιτσά και μετά τινας ώρας εις Θεσσαλονίκην». (Στουγιαννάκης, σελ.98).

Οι περιφέρειες Βεροίας και Ναούσης υπόκεινται στον Αλή Πασά⁴ μέχρι το Μάρτιο του

1 Κυρίως από το ΙΗ' αιώνα εμφανίζεται ο θεσμός του τσιφλικιού. Δημιουργούνται από ιδιώτες μεγάλα χτήματα που δεν έχουν σχέση με τους περιορισμούς του τιμαριωτικού δικαίου και μπορούν πλέον, να μεταβιβαστούν, να πουληθούν και να κληρονομηθούν.

2 Στουγιαννάκης Ευστάθιος, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Εν Εδέσση 1924, σελ. 98.

3 Το τουρκικό στρέμμα υπολογίζεται 1600x1600 μέτρα, ενώ το βασιλικό 1.000x1.000. Εάν μετατρέψουμε τα 5.000 τουρκικά στρέμματα σε βασιλικά, τότε έχουμε 8.000 στρέμματα. Η σημερινή έκταση των Λευκαδίων είναι 8.576 στρέμματα. Εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε ότι η έκταση του τσιφλικιού μάλλον έχει παραμείνει ως είχε από το 1804 μέχρι σήμερα, γιατί τα τσιφλίκια συνήθως άλλαζαν ιδιοκτήτη αλλά όχι και έκταση).

4 Ο Αλή Πασάς το Μάρτιο του 1804 έλαβε το αξίωμα του Γενικού Επόπτη της Ρούμελης (Ρούμελη Ντερμπεντάτ Ναζαρετή) και τον τίτλο του Σερασκέρη (στρατάρχου) της Ρούμελης. Ήδη (1804) ο Αλής ασκεί εξουσία Γεν. Επόπτη των Δερβενίων επί της Ηπείρου, Νοτίου Αλβανίας, Θεσσαλίας και Δυτικής Μακεδονίας, λαμβάνοντας τον ουλουφέν του (Επιχορήγηση) από τους καζάδες Βεροίας και Ναούσης ως Βαλής της Ρούμελης. Και από μεν τη Βέροια ελάμβανε 6.000 γρόσια από δε τη

1820 και καταβάλλουν στον Αλή, τον ετήσιο φόρο «Ουλουφέν», όπως αναφέρεται στους ετήσιους ισολογισμούς τους φερόμενους ως Σιτζήλια, Ιεροδικαστικούς κώδικες του αρχείου Βερούσιας. Ο φόρος αυτός μόνο για τη Νάουσα ήταν 4.000 γρόσια.

Ήδη από το 1804 ο Αλή άρχισε να αρπάζει περιουσίες μουσουλμάνων και χριστιανών τοποθετώντας στα τσιφλίκια που καταλάμβανε δικούς του επιστάτες (Σουμπασήδες). Τα τσιφλίκια καλλιεργούνταν από χριστιανούς ραγιάδες και τα εισοδήματά τους τα έστελναν οι Σουμπασήδες στον Αλή.

Σε σημείωμα του αείμνηστου δάσκαλου του γένους Φιλητά, περιέχεται μακρύς κατάλογος όλων των τσιφλικιών του Αλή Πασά και των γιών του. Αυτόν τον κατάλογο δημοσίευσε ο Π. Αραβαντινός στο βιβλίο του Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή (1895). Στον κατάλογο αυτό φαίνονται ως τσιφλίκια του Αλή Πασά στην επαρχία Βοδενών τα παρακάτω: Μακεδονία - Β' Βοδενά: Τέχοβο, Ποζάρτσικο, Μπλάντοβο, Τσαρκόβιανη, Πότι, Γκολεσιάνι, Οσλιανη, Ντερζίλοβο, Περισιόρι, Κουτσούφλιανη, Ζαμπιρδένιο, Τερησίνα, Κρουτζίλη.

Η Έδεσσα (Βοδενά) καταλήφθηκε από τον Αλή Πασά το 1798 και είναι πάρα πολλά τα χωριά της που σύμφωνα με τον Φιλητά έγιναν τσιφλίκια του Αλή.

Το Γκολεσιάνι που αν και ανήκε στον Καζά της Έδεσσας ήταν τσιφλίκι του Πρόκριτου της Νάουσας Ζαφειράκη, πέρασε στα χέρια του Αλή Πασά μετά την κατάληψη της Νάουσας από τους Αλβανούς, που έγινε το 1804.

Μετά την κατάληψη της Νάουσας και των γύρω χωριών από τον Αλή Πασά, ο Ζαφειράκης έφυγε για επτά χρόνια από την πόλη (από το 1804 έως το 1811). Στις 21 Ιουλίου του 1811 επέστρεψε θριαμβευτικά στη Νάουσα και μετά από μερικές μέρες ο τότε άρχοντας της πόλης Διαμαντής Μπέρσοσ σε γενική συνέλευση των πολιτών, υπέβαλε την παραίτησή του και ανακηρύχθηκε παμψηφεί νέος άρχοντας ο Ζαφειράκης. Δεν μας είναι γνωστό εάν μαζί με την εξουσία πήρε πίσω και όλη την περιουσία του, πράγμα που είναι πολύ πιθανόν, οπότε σ' αυτήν την περίπτωση ήρθε πάλι στην κατοχή του το τσιφλίκι του στο Γκολεσιάνι. Είναι γνωστό ότι ο Αλή πασάς το Φεβρουάριο του 1812 απέσυρε τους Αλβανούς του από την πόλη της Νάουσας κράτησε όμως τα τσιφλίκια στα γύρω χωριά μέχρι και το 1820. Εάν λοιπόν ο Ζαφειράκης δεν ξαναπήρε στην κατοχή του το Γκολεσιάνι το 1811, τότε σίγουρα το ξαναπήρε το 1820.

Η καταστροφή του 1822

Την Κυριακή της Ορθοδοξίας του 1822 η Νάουσα επαναστατεί κατά των Τούρκων και συμπαρασύρει και όλα τα χωριά της περιοχής ορεινά και πεδινά. Εναντίον της επαναστατημένης πόλης στέλνεται ο Στρατάρχης Μεχμέτ Εμίν Εμπού Λουμπούτ. Η μοίρα των κατοίκων των χωριών γύρω από τη Νάουσα είναι στενά συνδεδεμένη με την πόλη, γι' αυτό και πολλοί από τους κατοίκους των χωριών συμμετέχουν στον αγώνα της επαναστατημένης Νάουσας.

Ο οπλαρχηγός από τα χωριά του κάμπου Αργύριος Καραμπατάκης με το πρωτοπαλίκαρό του τον Τσέρνο-Πέτρη στρατολόγησαν 140 χωρικούς από τα ανατολικά χωριά του κάμπου της Νάουσας (Κοπανό, Κάτω Κοπανό, Βέστιτσα, Γιάντισοια, Γκολεσιάνι κλπ).

Δυστυχώς όπως μας είναι γνωστό η επανάσταση καταπνίγηκε και είχε τραγική κατάληξη για τη Νάουσα και τα γύρω χωριά. Στις 13 Απριλίου στίφη στρατού κατά διαταγή του στρατάρχη Αβού Λουβούτ, εξόρμησαν στα γύρω χωριά, - και είτε έλαβαν μέρος στην επανάσταση είτε όχι, - απογύμνωσαν τα σπίτια από όσα πράγματα άφησαν κατά τη φυγή τους οι κάτοικοι, τα κατέσκαψαν ψάχνοντας να βρουν κρυμμένα χρήματα και έκαψαν ολοσχερώς όλα τα χωριά. Όσους δε από τους κατοίκους έβρισκαν τους έσφαζαν ανηλεώς. Την ίδια τύχη είχαν και τα μοναστήρια γύρω από την πόλη και τα εξωκκλήσια.

Σε έγγραφο του Α.Ι.Β. (Αρχείο Ιεροδικείου Βέροιας, 20 Σεβάλ 1236) φαίνεται ότι τα καταστραφέντα χωριά σε όλη τη Μακεδονία είναι 42. Σύμφωνα με κατάλογο του ίδιου Αρχείου είναι συνολικά 50 ερειπωμένα χωριά, μεταξύ δε αυτών είναι τα χωριά: Άνω και Κάτω Λοζίτσι, Δίρμανη, Δοβρά, Άνω και Κάτω Κοπανός, Νεοχώρι, Άνω και Κάτω Σέλι, Αρκουδοχώ-

Νάουσα 4.000.

ρι, Τσιόρνοβο, Γκολεσιάνι, Τουρκοχώρι, Διαβόρνιτσα, Όσλιανη, Κουτσούφλιανη, Δαρζίλοβο κλπ.

Μετά την καταστροφή της Νάουσας και τη δήμευση των περιουσιών των επαναστατών, τα χτήματα που ήταν τσιφλίκια, ή μούλκια⁵ έγιναν δημόσια περιουσία. Την τύχη αυτή είχε και το χωριό Γκολεσιάνι ως τσιφλίκι του επαναστάτη Ζαφειράκη.

Από έγγραφο του τούρκικου Αρχείου Ιεροδικείου Βέροιας με ημερομηνία 7/10/1822 (20ή Μουχαρέμ 1238), μαθαίνουμε ότι αμέσως μετά την καταστολή της επανάστασης, έγινε καταγραφή και κατάληψη από το τουρκικό Δημόσιο των οικημάτων, αμπελώνων, αγρών και τσιφλικιών των κατοίκων της Νάουσας και συντάχθηκαν λεπτομερείς πίνακες :

20ή Μουχαρέμ 1238: Ο έξοχώτατος βεζυρης, εφάμιλλος του Αριστοτέλους μοντεσαρίφης του λιβά Θεσσαλονίκης Μεχμέτ Εμίν πασάς υπέβαλε και ανέφερεν εις την υψηλήν έδραν της δικαιοσύνης ότι έξεκαθαρίσθη τελείως εκ του άγους της ληστείας ο καζάς της Ναούσης, κείμενος εις το σαντζάκιον Θεσσαλονίκης. Το γεγονός τούτο σημαίνει νέαν κατάκτησιν. Όθεν εξεδόθη αυτοκρατορικών φερμάνιον όπως καταγραφούν και καταληφθούν υπό του δημοσίου οι υπάρχοντες εν αυτω αγροί, αμπελώνες, κτήματα και τσιφλίκια μετά των εισοδημάτων των. Επί τη βάσει του υψηλου τούτου φερμανιου και με την συγκατάθεσιν της Αυτού Εξοχότητος, μέσω δε του διορισθέντος εκ Κωνσταντινουπόλεως υπαλλήλου, πρώην καπουτζήμπαση των ανακτορων Μεχμέτ μπέη, έγγόνου του Μουχσίν Ζαδέ, και του εις την υπηρεσίαν αυτου ταχθέντος γραμματέως του μπάς ντεφντερτάρ και δουλου Ημών <Ιμπραημ Ραϊφ έφέντη και των υπο του ιεροδικείου ορισθέντων έμπιστων αντιπροσώπων κατηρτίσθη ο παρών πίναξ των άγρών, αμπελώνων, κτημάτων και τσιφλικιών, έχων ως εξής :

Στον πίνακα⁶ που ακολουθεί φαίνεται το σύνολο των περιουσιών που δήμεύτηκαν από το τουρκικό κράτος μετά την ολοσχερή καταστροφή της Νάουσας.

	Βοσκότοποι στρέμματα	Αγροί στρέμματα	Γρασιδότοποι στρέμματα	Μωρέκηποι στρέμματα	Αμπελώνες στρέμματα	Οικόπεδα εργαστηρίων	Οικόπεδα αποθηκών	βαφεία	Οικόπεδα μύλων	Αχυρώνες	Οικόπεδα οικιών
Τσιφλίκιον Γκουλιασιάνη του φονευθέντος προέδρου Ζαφειράκη											
	-	481 ½	23 ½	225 ½	644 ½	14	8		26	-	419
	1	1200	-	-	-	-	-		1	7	7
Αθροισμα	1	1681 ½	23 ½	225 ½	644 ½	14	8	3	27	7	426

Επειδή από ότι φαίνεται η δήμευση των περιουσιών μετά την πάροδο αρκετών χρόνων δεν απέδιδε στο Δημόσιο τα αναμενόμενα έσοδα, αποφασίζεται από το τουρκικό κράτος να δοθούν και πάλι οι κατασχεμένες περιουσίες σε ιδιώτες και κοτζαμπάσηδες. Έτσι το 1830 βγήκε ειδικό «φιρμάνι» του Σουλτάνου Μαχμούτ Β', με το οποίο δόθηκε η άδεια και εντολή να τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία για να επαναποκτήσουν όλοι οι Ναουσαίοι την περιουσία

5 Τα μούλκια ή μιλάκια είναι ιδιωτική γη που ανήκε σε ιδιώτες κατ' απόλυτη κυριότητα. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει κυρίως δεντροφυτείες, αμπέλια και οικοδομές.

6 Βασδραβέλλη Κ. Ι., Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821, Θεσσαλονίκη 1967, σελ.287.

τους (μούλκια ή ιμλάκια) εφόσον επιστρέψουν οι ίδιοι ή οι κληρονόμοι τους στην πόλη (Γκούτας 1999).

Στα Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, υπάρχει φιρμάνι (χωρίς χρονολογία, στον τόμο 228) με το οποίο κατοχυρώθηκαν στο όνομα του Γιαγιά (Yaya) υιού Χαλήλ, τα κτήματα του φονευθέντος προέδρου της Νάουσας Ζαφειράκη, δηλαδή 4 οικίες, 4 αχυρώνες, λιβάδια 4 στρεμμάτων, 1 βοσκότοπος, 1200 στρέμματα αγρών και ένα τσιφλίκι (Γκολεσιάνι), έναντι δέκα χιλιάδων γροσιών, σε πλειστηριασμό. Το φιρμάνι αυτό ανήκει σε έγγραφο της περιόδου 1830-1912.

Επειδή από έκθεση του Δημητριάδη το 1872 έχουμε την πληροφορία ότι το Γκολεσιάνι είναι τσιφλίκι και όχι δημόσια περιουσία, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η εξαγορά από τον Γιαγιά υιό Χαλήλ έγινε πριν το 1872 και πιθανότατα κοντά στο 1830 όταν με διάταγμα του Σουλτάνου άρχισε να δίνεται και πάλι σε ιδιώτες η γη που είχε κατασχεθεί από τους επαναστατήσαντες Ναουσαίους το 1822.

Το Γκολεσιάνι λοιπόν περνά στα χέρια του μουσουλμάνου μπέη Γιαγιά (Yaya) υιού Χαλήλ μέσα στη χρονική περίοδο 1830-1872.

Γεώργιος Μπουφέλας (1842)

Ο Γεώργιος Μπουφέλας είναι ο πιο παλιός κάτοικος του χωριού για τον οποίο έχουμε πληροφορίες. Η εκκλησία του αγίου Γεωργίου στη Νάουσα, είναι μια από τις εκκλησίες που κήκαν στην καταστροφή του 1822 και ξανακτίστηκε με έρανο των κατοίκων το 1842. Ο Μπουφέλας είναι ενεργέτης της εκκλησίας γιατί με προσωπικά του έξοδα κατά την ανακαίνιση του ναού φτιάχτηκαν οι αγιογραφίες που κοσμούν όλους τους τοίχους της εκκλησίας μέχρι και σήμερα.

Σύμφωνα με κείμενο που υπάρχει σε τοιχογραφία της δυτικής εσωτερικής πλευράς του Ναού (στην τοιχογραφία φαίνεται ο Γεώργιος Μπουφέλας), οι εργασίες ανέγερσης ξεκίνησαν το 1841 με έσοδα που προήρχοντο από έρανο, ενώ ολοκληρώθηκαν το 1842. Την ίδια χρονιά αγιογραφήθηκε και ο ναός αποκλειστικά με χρήματα που διέθεσε ο Γ. Μπουφέλας, αφού εκποίησε όλη την περιουσία του στο Γκολεσιάνι.

Ο Μπουφέλας έμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του σε ένα μικρό κελί κάτω από το γυναικωνίτη. Τα οστά του λέγεται ότι είναι κάτω από το παγκάρι της εκκλησίας.

Οι πληροφορίες της περγαμηνής είναι σημαντικότερες, γιατί φαίνεται ότι στο χωριό που ήταν τσιφλίκι, εκτός των φτωχών καλλιερητών κατοικούσαν και άλλοι όπως ο Μπουφέλας που για εκείνη την εποχή ήταν αρκετά εύρωστος οικονομικά ώστε να ταξιδέψει στους Αγίους τόπους αλλά και ικανός να φέρει εις πέρας ένα μεγάλο έργο όπως ήταν η αγιογράφιση του ναού του Αγίου Γεωργίου.

Το κείμενο στην περγαμηνή κάτω στα πόδια του Μπουφέλα γράφει :

"Γεώργιος Μπουφέλας προσκνητής κατήγετο από το πλησίον της Ναούσης χωρίον Γκουλισιάνι. Επισκεφθείς το 1840 τους Αγίους Τόπους, επανήλθε εις αυτό και εκποιήσας την κτηματικήν περιουσίαν του ελθών εγκατεστάθη εις Νάουσαν το 1842. Τότε επιδιή η το 1841 αρξαμένη δι' εράνων ανέγερσις του Ιερού τούτου Ναού και αφού διαθέσας ολόκληρον την περιουσίαν του δια εξεικόνισιν του Βίου του Σωτήρος και όλων των Αγίων. Αφιέρωσεν δε και εις την υπηρεσίαν του Ιερού τούτου Ναού και μέχρι του θανάτου του 1851 έχον όντως εξέχον και αξιομίμητον υποδειγμα αυτοαπαρνήσεως δια κάθε Χρησιτιανόν Αμήν".

Η οικονομική κατάσταση του Μπουφέλα μας δείχνει ότι αποκλείεται να ήταν κολλήγος στο τσιφλίκι του Γκολεσιάνι. Είναι πιθανόν να ήταν αγιαλιακός δηλαδή να κατείχε κάποιο αλιάκι (ανεξάρτητη κτηματική μονάδα) εντός του τσιφλικιού. Από έγγραφο της Γεναδείου που δημοσίευσε ο Τουσίμης φαίνεται ότι στα τσιφλίκια της Έδεσσας υπήρχαν «αγιαλιακτοήδες»⁷.

Και φυσικά επειδή η παράστασή του στη δυτική πλευρά του Ναού είναι εικονιστική, μπορούμε να πούμε ότι μας δίνει σημαντικές πληροφορίες για την αντρική φορεσιά των κατοίκων του χωριού στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα.

Κατά το έτος 1873, το Γκολεσιάνι ανήκει εκκλησιαστικά στη Μητρόπολη Εδέσσης και διοικητικά στον Καζά Βοδενών. Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Βοδενών ένα χρόνο μετά την ίδρυσή του (27/12/1872), στέλνει, το γραμματέα Δημήτριο Πλαταρίδη στην Επαρχία Βοδενών (Εδέσσης) για να γνωρίσει από κοντά την πνευματική κατάσταση των κατοίκων της περιοχής.

Στόχος του είναι να λάβει λεπτομερή και ακριβή γνώση σχετικά με τον αριθμό των χωριών της επαρχίας, τα σχολεία που ευρίσκοντο εντός της επαρχίας, τον αριθμό των φοιτούντων μαθητών, τον τρόπο της διδασκαλίας, τις αρχαιότητες της περιοχής, καθώς και ποια είναι τα κεντρικά χωριά στα οποία υπάρχει μεγάλη ανάγκη για τη σύσταση καλών σχολείων.

Αποτέλεσμα της περιόδου αυτής ήταν μια έκθεση της διανοητικής ανάπτυξης της Επαρχίας Εδέσσης, που συνέταξε ο Δημ. Πλαταρίδης και υπέβαλε στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο. Την έκθεση αυτή ο Σύλλογος την εξέδωσε με τον τίτλο: «Εκθεσις της κατά την Επαρχίαν Βοδενών διανοητικής αναπτύξεως. Εν Κωνσταντινουπόλει 1874. ΤΥΠΟΙΣ ΒΟΥΤΥΡΑ ΚΑΙ ΣΙΑΣ».

Στην έκθεσή του ο Δημήτριος Πλαταρίδης αναφέρει για το Γκολεσιάνι το οποίο την χρονική αυτή περίοδο ανήκει στην Επαρχία Εδέσσης :

Γκολιουσιάνη, τσεφλίκιον κατοικούμενον υπο 4 οικογενειών χριστιανών. Παρ' αυτώ μεσημβρινώς είσι και ερείπια αρχαίας πόλεως, εξ ης εξήχθησαν και επιτάφιοι λίθοι, φέροντες τας επιγραφάς υπ' αριθμ. 1,2 και 3. (ιδε πίνακα εν τελει).

Εάν λάβουμε υπόψη μας τη διάρθρωση της ελληνικής οικογένειας στην ύπαιθρο της Μακεδονίας αυτή την περίοδο θα πρέπει να υπολογίσουμε ότι μια οικογένεια αριθμούσε γύρω στα 10-15 άτομα. Περιελάμβανε τους γονείς, τα ανύπαντρα παιδιά τους αγόρια και κορίτσια, αλλά και όλα τα αρσενικά παιδιά που ήταν παντρεμένα με τη δική τους οικογένεια.

Μπορούμε λοιπόν να υπολογίσουμε ότι ο πληθυσμός στο Γκολεσιάνι το 1873 ήταν περίπου 40-50 άτομα και ξέρουμε από τον Δ. Πλαταρίδη ότι αυτή την περίοδο στο χωριό δεν υπάρχει ακόμη σχολείο.

Δεκατρία χρόνια μετά, το 1886, επισκέπτεται το χωριό ο ταγματάρχης και διοικητής του Β' τάγματος μηχανικού Νικόλαος Σχινάς. Στο βιβλίο που εξέδωσε το 1887 με τίτλο «Οδοιπορικές Σημειώσεις Μακεδονίας Ηπείρου Θεσσαλίας», αναφέρει στη σελίδα 821 : *Στην επαρχία Βοδενών στο χωριό Γκουλισιάνη, κατοικούν μόνο 4 οικογένειες χριστιανών και καμία Οθωμανών.*

Αναφορά για την περιοχή έχουμε και από το Βούλγαρο Κληνχов⁸ ο οποίος το 1900 δημοσιεύει μια αναλυτική στατιστική για τη γλώσσα και τη θρησκεία των κατοίκων των 4.169 οικισμών, των 47 καζάδων της οθωμανικής Μακεδονίας. Ο Κληνχов φυσικά δημοσιεύει τη στατιστική του με προπαγανδιστικό σκοπό υπέρ των Βουλγάρων, φαινόμενο συνηθισμένο για εκείνα τα ταραγμένα χρόνια του μακεδονικού αγώνα, αλλά αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ είναι η αριθμητική καταγραφή των κατοίκων : Βοδενά, Γκολεσιάνι, 50 χριστιανοί.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι σε μια περίοδο 30 χρόνων (1870-1900) το χωριό που είναι τσιφλίκι κατοικείται από 4 οικογένειες δηλαδή 40-50 άτομα.

7 Στα έγγραφα που απευθύνονται από την περιοχή της Έδεσσα προς τον Αλή Πασά, προκαλεί εντύπωση η υποχρέωση καταβολής 100 γροσίων εκ μέρους των 10 αγιαλιακτοήδων. Πιθανόν εννοούνται οι κάτοικοι αλιακιών δηλαδή ανεξάρτητων κτηματικών μονάδων – ζευγηλατειών εντός του χώρου του τσιφλικιού. (Τουσίμης, Έδεσσαϊκά Χρονικά, τ.4, 1973, σελ.8).

8 Κληнчов 1900: *Васил Кънчовъ, Македония етнография и статистика, София 1900.*

Στο ίδιο πνεύμα με τον Кънчов, ο Βούλγαρος Brancoff⁹ (ψευδώνυμο του D. Mišev), δημοσιεύει το 1905 στατιστική απογραφή από τη μεριά των Βουλγάρων όπου αναφέρεται ότι το χωριό Γκολεσιάνι του καζά Βοδεών κατοικείται από 128 χριστιανούς πατριαρχικούς.

Το 1910 δημοσιεύεται στην Αθήνα, το βιβλίο «Εθνολογική στατιστική των βιλαετιών Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου». Στη στατιστική αυτή απογραφή η οποία είναι ανώνυμη και σίγουρα γράφηκε ως απάντηση στις προπαγανδιστικές στατιστικές που δημοσιεύανε οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι, φαίνεται ότι το Γκολεσιάνι κατοικείται από 131 Ορθόδοξους Έλληνες.

Παρατηρούμε ότι τα χρόνια 1901 με 1909 έχουμε σχεδόν διπλασιασμό των κατοίκων στο Γκολεσιάνι.

Περίοδος Μακεδονικού Αγώνα

Μετά το 1878 η ρευστή ή ακαθόριστη εθνικά συνείδηση του χριστιανικού πληθυσμού της Μακεδονίας παγιώνεται και ξεδιαλύνεται οριστικά. Οι δύο μεγαλύτερες χριστιανικές εθνοότητες, οι Έλληνες και οι Βούλγαροι, διεκδικούν με πείσμα την τελική επικράτησή τους στον μακεδονικό χώρο.

Η δραματικότερη φάση της νεότερης ιστορίας της Μακεδονίας εξελίσσεται στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο Μακεδονικός ελληνισμός συνειδητοποιεί την επιτακτική ανάγκη για ένοπλη αντίσταση. Είναι πολύ δύσκολο πραγματικά να περιγραφούν παραστατικά οι συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων της Μακεδονίας, ιδιαίτερα των βόρειων ελληνικών κοινοτήτων, μέσα σ' ένα μόνιμο κλίμα τρομοκρατίας, καταπίεσεων και δολοφονιών, που είχαν προκαλέσει οι ενέργειες των βουλγαρικών σωμάτων και του τουρκικού στρατού. Η απειλή του θανάτου ή το κάψιμο των χωριών αποτελούσε για τους Βουλγάρους το αποτελεσματικότερο μέσο για ν' αποτρέπουν τις καταγγελίες των Ελλήνων κατοίκων, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να διαθέτουν πάντοτε ένα οίκημα και να παρέχουν την απαραίτητη τροφή για την παραμονή των βουλγαρικών ομάδων, να έχουν έτοιμα τα χρηματικά ποσά και τις καταναγκαστικές εισφορές και ν' απευθύνονται για οποιαδήποτε υπόθεσή τους στα υποτυπώδη βουλγαρικά δικαστήρια, που είχαν σχηματίσει τα κομιτάτα. Σχεδόν πάντοτε οι Έλληνες εξαναγκαζόνταν με την βία να κάμουν αιτήσεις προς τις ντόπιες τουρκικές αρχές και να δηλώνουν ότι προσέρχονται στην Εξαρχία.

Ολόκληρες μάχες και σφοδρές συγκρούσεις εκτυλίσσονταν καθημερινά ανάμεσα σε Έλληνες και Βουλγάρους τόσο γύρω από τα εκπαιδευτικά όσο και τα εκκλησιαστικά ιδρύματα του ελληνικού στοιχείου, το οποίο προσπαθούσε με κάθε τρόπο να τα κρατήσει στην κυριότητά του.

Τα βουλγαρικά αντάρτικα σώματα από τις αρχές του 1903 επέβαλαν συστηματικά την αναγκαστική στρατολόγηση του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας.

Περιφέρονταν σχεδόν ανενόχλητα και υποχρέωναν τους κατοίκους με την απειλή του θανάτου να προμηθεύονται όπλα και να τα κρύβουν στην γη. Όσοι χωρικοί μούνταν στο κίνημα, υποχρεώνονταν να πληρώνουν μηνιαίες εισφορές ανάλογα με τα περιουσιακά τους στοιχεία.

Μέχρι τον ερχομό των ελληνικών σωμάτων, τα χωριά της περιοχής δεν τολμούσαν να εκδηλώσουν φανερά το ελληνικό φρόνημά τους. Είχαν προηγηθεί κατά πολύ οι βουλγαρικές προπαγανδιστικές και τρομοκρατικές ενέργειες, οι οποίες εξασφάλιζαν στα βουλγαρικά σώματα κάποια κυριαρχία και προκαλούσαν στους χωρικούς τον φόβο ότι, αν εκφραστούν ελεύθερα κινδύνευε η ζωή τους.

Το πρώτο σώμα που οργανώθηκε από το Μακεδονικό Κομιτάτο και έδρασε στην περιοχή της Νάουσας ήταν υπό την αρχηγία του Κώστα Μαζαράκη¹⁰ και είχε ως κέντρο εφοδιασμού

9 D. M. Brancoff, *La Macédoine et sa population chrétienne*, Paris, 1905.

10 Μαζαράκης Ατιάν Κωνσταντίνος (1869-1949) από την Κύθνο. Υπολοχαγός του πυροβολικού της σχολής Ευελπίδων, προήχθη μέχρι το βαθμό του αντιστρατήγου. Έλαβε μέρος στο Μακεδονικό αγώνα από τους πρώτους το 1904, σαν μέλος του Μακεδονικού κομιτάτου Αθηνών και έδρασε σαν

τη Νάουσα. Η πρώτη επιχείρηση του Μαζαράκη στο Βέρμιο ήταν στο χωριό Γκολεσιάνι στις 30 Μαΐου 1905, όταν πήρε την πληροφορία ότι ο βοεβόδας Λούκας με τη συμμορία του είχε καταλάβει το χωριό. Σύμμαχος των Βούλγαρων ήταν και ο μουσουλμάνος μπέης του χωριού Υαγα-εφέντης, ο οποίος τους υποστήριζε φανερά και πίεζε τους κολληγούς υπέρ αυτών. Μετά την έφοδο του ελληνικού σώματος και τη μάχη που ακολούθησε, οι Βούλγαροι εγκατέλειψαν το χωριό με μεγάλες απώλειες. Όπως ομολόγησε στο γιατρό Περδικάρη ο μπέης του χωριού Υαγα¹¹-εφέντης, ο οποίος βρισκόταν μέσα στο χωριό μαζί με τους κομιτατζήδες, σκοτώθηκαν και τραυματίστηκαν γύρω στους 32 κομιτατζήδες. Για το ρόλο που έπαιξε ο Τούρκος μπέης μας πληροφορούν και ο Γάλλος δημοσιογράφος – συγγραφέας Paillares¹², αλλά και ο καπετάν Ακρίτας¹³ σε έγγραφό του με το οποίο ενημερώνει το ελληνικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης για τη μάχη στο Γκολεσιάνι.

Την πιο πειστική απόδειξη για την αιτία που κάποια χωριά υποστήριζαν έστω περιστασιακά τους κομιτατζήδες, μας τη δίνει ο καπετάν Ακρίτας σε έγγραφό του με το οποίο ενημερώνει το Προξενείο Θεσσαλονίκης. Στο έγγραφο αυτό αναφέρεται στις εξηγήσεις που έδωσε στον Παγιαρές, πάνω στο γιατί οι χωρικοί δε δηλώνουν φανερά τον ελληνισμό τους.

Καπετάν Ακρίτας : «Εκτός τούτου πρέπει να σημειωθεί ότι τα χωριά τού κάμπου είναι όλα τσιφλίκια ανήκοντα εις τού Τούρκους είτε εις τούς πλουσίους Νιαουστινούς και ότι εκ της μετεώρου αυτής καταστάσεως ωφελούνται οι χωρικοί μη όντες τακτικοί προς τους ιδιοκτήτας καθ' ών τούς εξωθούν οι κομιτατζήδες και ούτε σπεύδουν να απαλλαγούν τού ζυγού της τρομοκρατίας υπολογίζοντας επί άλλων ωφελειών ή υποσχέσεων, εξοικονομούν τας περιστάσεις τώρα, δεν έπεται όμως ότι και εκβουλαγρίζονται διότι υποθάλλουν ενίοτε τούς κομιτατζήδες. Δεν ξεύρουν οι άνθρωποι τί να πράξουν είναι άοπλοι και εκτεθιμένοι εις τήν πίεσιν τού πρώτου δολοφόνου. Επίσης τώ παρέστησα ότι τινες ιδιοκτήται Τούρκοι ίνα διατηρήσουν τα τσιφλίκια των αφ'ής εφάνησαν αι Βουλγαρικοί συμμορίες συμπράτουν μετ' αυτών συνδεθέντες ήδη. Ανέφερα τον Μπέην της Γκολισιάνης όστις κατά την συμπλοκήν μας επυροβόλη και αυτός αναγκάσας και τούς χωρικούς». (Αρχεία Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Βερμίου, χρονολόγητο έγγραφο 40, σελ.72).

Η συμβολή των σλαβόφωνων Ελλήνων, των Γραικομάνων όπως χαρακτηριστικά τους αποκαλούσαν ακόμη και οι αντίπαλοί τους, στην ελληνική κινητοποίηση υπήρξε ανεκτίμητη και μοναδική, γιατί αυτοί κράτησαν τον αγώνα στην ύπαιθρο, έζησαν από κοντά τις θλιβερές επιπτώσεις της κορύφωσης των εθνικών ανταγωνισμών και θυσιάσθηκαν κατά χιλιάδες για την διάσωση της ελληνικής Μακεδονίας.

Για την προσφορά γενικότερα των ξενόφωνων ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας σε όλους τους εθνικούς αγώνες σημειώνει ο Αναστάσιος Πηχεών στα Απομνημονεύματά του τα παρακάτω:

αρχηγός στην περιοχή Ναούσης-Βερμίου με το ψευδώνυμο Ακρίτας, από 17/4/1905 έως 30/9/1905.

11 Νάουσα 19^{ος} - 20^{ος} αιώνας, σελ.154

12 «Τα περισσότερα χωριά στον κάμπο είναι τσιφλίκια που ανήκουν στους Έλληνες και τους Τούρκους της Βέροιας και της Θεσσαλονίκης. Το τσιφλίκι του Γκολεσιάνι (Λευκάδια) διοικείται από ένα μουσουλμάνο, τον Υαγα-εφέντη, που έχει τεθεί στην υπηρεσία των Βουλγάρων, επιβάλλοντας μηνιαία μπαξίσια. Εξοπλίζει ο ίδιος τους χωρικούς, τους διατάζει σαν καπετάνιος και τους οδηγεί στη μάχη. Όλες οι βουλγαρικές συμμορίες βρίσκουν σίγουρο καταφύγιο σ' αυτόν. Προσφάτα οι Έλληνες των Λευκαδίων παρακάλεσαν τον Ακρίτα να τους απαλλάξει από τους πάμπολλους κομιτατζήδες που φρουρούσαν τα τείχη τους». (Paillares, Η Μακεδονική θύελλα, σελ.248).

13 Καπετάν Ακρίτας : Έχοντας εκ συμφέροντος την υποστήριξη των μπέηδων τσιφλικούχων άκουσα ότι ο ίδιος ο Μπέης του Γκολισιάνι κατέθεσε στην ανάκριση ότι οι άνθρωποί του ήταν που πυροβολούσαν κατά των ανταρτών που ήθελαν να κάψουν το χωριό τους. (Αρχεία Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Βερμίου, χρονολόγητο έγγραφο 86, σελ.116.

«Και οι ξενόφωνοι; Μάλιστα αυτοί, που περισσότερον εδοκιμάσθησαν και εβασανίσθησαν και εθυσιάσθησαν και επικράνθησαν μη ανεχόμενοι την ύβριν πολλών από τους ομογενείς, οι οποίοι από άγνοιαν και αμάθειαν δεν εδίσταζον να εκφράζον αμφιβολίες δια την ελληνικότητά των, ενώ προ πάντων αυτοί ήσαν ο στόχος των προπαγανδών, αι οποια εκμεταλλευόμενοι το αλλόγλωσσον επεδίωκον να παρασύρουν αυτούς εις τα δίκτυά των διά να εξασθενίσουν και μειώσουν τον ελληνομακεδονικόν πληθυσμόν αφ' ενός και αφ' ετέρου να παρουσιάσουν τους ξενοφώνους ως πραγματικούς Βουλγάρους ή Αρρουμενούς. Είναι οι ξενόφωνοι εκείνοι, διά τους οποίους δεν ημπορούμεν να κρύψωμεν τον θαυμασμόν δια την ανεπηρέαστον και αμετάτρεπτον ελληνικήν συνείδησιν, που επέδειξαν, διά το σταθερόν και ηρωϊκόν φρόνημα, το οποίον αντέταξαν, δια το ακατάβλητον θάρρος, με το οποίον υπέρ της ελληνικότητος αυτών ηγωνίσθησαν και πολλοί εθυσιάσθησαν. Οι ξενόφωνοι Έλληνες, των οποίων όσοι είμεθα απόγονοι δικαιούμεθα να είμεθα υπερήφανοι, είναι εξηκριβωμένον, ότι κατά τους εθνικούς αγώνας εν Μακεδονία υπερέβαλον εις πολλές ενεργείας τους ελληνοφώνους ομοφύλους των».

Το ένοπλο σώμα του Κ. Μαζαράκη με το Γάλλο δημοσιογράφο Michel Paillares, κατά την επίσκεψή του στο Βέρμιο το Δεκαπενταύγουστο του 1905